

Transskription af:

Obscuritas

5:5 Skyggelandet: Helhestens haltende gang varsler død

Vært og tilrettelægger: Louise Lindblad

**Medvirkende: Line Jandoria Jørgensen, etnolog og museumsinspektør,
Frederikssund Museum, Færggården**

Redaktør: Rikke Caroline Carlsen

Speaker1: Du lytter til en podcast fra Nationalmuseets mediehus, Vores Tid.

Fortæller: Evald Tang Kristensen går på landevejen gennem det dunkle landskab. Året er 1899, er ved at rinde ud, og folkemindesamleren er ude på det, der nok bliver hans sidste rejse i år. Evald fik øje på en sort hest, der står og græsser i en grøftkant lidt længere fremme. Han kigger nøje på den. Det ser ud til, at den kun har et forben. For hver skridt han nærmer sig dyret, mærker han en snigende gru vokse i sig. Han kender til sagnene om den trebenede genganger, helhesten med de lysende røde øjne og den udmarvede krop. Han ved, at hvis du ser helhesten i øjnene, så kan du være så godt som sikker på, at noget forfærdeligt vil ske, så Evald Tang Kristensen vender om, og han ser sig ikke tilbage over skulderen. Han finder aldrig ud af, om det han sår, blot var et synsbedrag. Men han finder snart ud af, at døden endnu engang lurker lige rundt om hjørnet.

Louise Lindblad: Du lytter til Obscuritas, sæsonen, hvor jeg går i hælene på folkeminder, samler Evald Tang Kristensen. Denne her gang skal det handle om et sound væsen, du bestemt ikke vil møde en mørk aften.

Line Jandoria Jørgensen: Altså han er jo gået her om natten, så her har jeg nok været meget stille faktisk bortset fra nogle dyreløde og noget blæst i træerne. Jeg forestiller mig, at det har været ret bart. Marker, det er en landevej. Der er marker så langt øjet rækker. Måske kan man lige skimte ene by, Frederikssund købstad langt væk, hvis det har været klart i vejret. Men det var en efterårs nat, så der har sikkert været tåget, diset, sådan rigtig skummelt haha.

Louise Lindblad: Og Line, vil du præsentere dig selv?

Line Jandoria Jørgensen: Ja, jeg hedder Line Jandoria Jørgensen og jeg er museumsinspektør på Frederikssund Museum, Færgegården.

Louise Lindblad: Jeg er taget til Frederikssund i den nordligste del af det sjællandske fjordland for at mødes med Line. Mit navn er Louise Lindblad. Selv om de fleste af Evalds meddelere bor i Jylland, så rejser han også af og til til både Fyn og Sjælland, og på et tidspunkt når han frem til et lille hus i Dråby Sogn cirka fem kilometer herfra. Her i huset bor, meddeler ejeren Anna Stolpe, som eftersigende skulle gemme på flere gode fortællinger i sin hukommelse. Evald sætter sig over for Anna. Jeg forestiller mig, at hun har et tørklæde bundet om håret. Måske hænger et par grå lokker ned foran hendes rynkede ansigt. Den gamle kvinde kikker på Evald og begynder så sin historie: "En mand der en efterårsnat skulle gå fra Oppe Sundby til Frederikssund så undervejs en hest der græssede i en grøft ved landevejen". Og hvem er det der går her?

Line Jandoria Jørgensen: Jamen sagnet siger en mand, jeg ved faktisk ikke mere specifikt, hvem han er, om han har været bonde eller husmand eller karl, men han har i hvert fald været på vej herfra, Oppe Sundby, en lille landsby tæt på Frederikssund og indtil Frederikssund købstaden, har gået på landevejen.

Louise Lindblad: Er der langt herfra ind til Frederikssund?

Line Jandoria Jørgensen: Ja altså ja ja, jeg tænker det har nok taget ham en lille times tid at gå derind uden nogen som helst hjælpemidler og på landevej, der snor og bugter sig efter hvordan landskabet nu engang har været.

Louise Lindblad: Så han er gået, og så på et tidspunkt lidt længere fremme, forestiller jeg mig. Så har han fået øje på noget.

Line Jandoria Jørgensen: Ja, så får han øje på noget. Han tænker: "Det ser da ud til at være en hest, der står der, og det bliver han sådan set rigtig glad for, fordi han er træt i benene og orker ikke rigtig at gå den her tur. Så han tænker skulle jeg ikke prøve at hoppe op på den her hest der? Den kan sikkert godt finde hjem, selv når jeg er nået til Frederikssund.

Louise Lindblad: Og det skal senere vise sig, at det jo ikke er en helt almindelig hest.

Line Jandoria Jørgensen: Det er jo lige det. Det er jo lige det. Det er det vi kalder en helhest, en helhest eller en kirkehest, en lighest eller en kirkevare. Den har mange navne, men fælles for den

er, at det er en hest, der varsler om død og ulykke, og som er sådan en genfærdshest kan vi vel kalde det. Ja.

Louise Lindblad: Hvordan ser den ud? Og hvordan kan man vide, at det er en helhest man møder og ikke en almindelig hest?

Line Jandoria Jørgensen: Men selv hvis man kigger godt efter, så vil man kunne se, at hesten er udmagret og har meget sjuskede og fedtet, uglet manke og hale. Nogle gange vil den simpelthen være hovedløs, andre gange vil den have lysende øjne og er meget karakteristisk for denne her hele hest, der kun har tre ben. Det er der rigtig mange af disse varslesdyr, der har, kun tre ben.

Louise Lindblad: Du kan kende den på dens gang. Helhestens gang er en anden end en almindelig hest. Dens hale og manke er beskidt og filtret. Og dyret er så udmagret, at den ligner et skelet. Ofte er den også hovedløs. Men du kan stadig høre den vrinske. Ikke på den der hyggelige måde, som heste vrinsker i en hestestald, men en skinger, aggressiv vrinsken. Og hører du lyden, er den tre benede gengangers haltende gang. Så skal du vende dig om og gå den anden vej, og du skal ikke kigge dig tilbage over skulderen. Og helhesten, det er en, der går igen mange gange i Evald Tang Kristensens sagn.

Line Jandoria Jørgensen: Ja, det er det. Det er et varselsdyr, som man kender over hele landet, som der er sagn omkring. Og de går, eller de kommer som regel fra kirkegården eller opholder sig omkring kirken og kirkegården.

Louise Lindblad: Vi står faktisk lige ved kirkegården.

Line Jandoria Jørgensen: Jamen, det gør vi og heldigvis i lys, haha.

Louise Lindblad: Vil du beskrive, hvordan det her ser ud i dag, og hvor det er, vi står lige nu?

Line Jandoria Jørgensen: Ja, nu står vi jo lige ved Oppe Sundby kirke og kirkegård, og det er sådan en hyggelig lille vej i dag. Vi vil næsten kalde det en villavej, men der er da nogle af de gamle huse tilbage, kan jeg se med hyggelig stråttækt og de store fine gårde. Men ellers er det jo sådan som det også har været på mandens tid, da han gik, sådan lidt en lille landsby og så en landevej, indtil man kommer til købstaden.

Louise Lindblad: Line hvordan kom du til at interessere dig for de her sagn og for Evald Tang Kristensen?

Line Jandoria Jørgensen: Jeg tror bare, jeg synes, at dels er det jo gode historier, men det er også gode historier, som vi kan trække alt mulig ud af og vide noget om hverdagslivet. Den måde man så verden på, Man har haft brug for at fortælle de her sagn til hinanden igen og igen. Af en eller anden grund. Og man har brug for en verden, eller man har levet i en verden, hvor det var nødvendigt at fortælle sådan noget her. Og jeg tænker det siger nemlig rigtig meget om den måde, man har set verden på. Hvorfor har man brug for at snakke om en helhest på kirkegården? Fordi for os kan det nogle gange virke fjollet og overtroisk. Og troede man virkelig på det? Men når man lever i en verden, hvor man for eksempel er ramt enormt meget af uforklarlig sygdom og død i landsbyen eller i familien, og man aner ikke hvorfor, og man kan ikke rigtig gøre noget ved det. Det må have været dødfrustrerende. Så det her med at snakke om en hel hest, som man skal undgå, det gør måske, at man har en lille bitte smule kontrol, fordi så er det i hvert fald noget med ikke at gå på kirkegården om natten. Eller hvis man hører nogle hove, så lukker man øjnene og løber sin vej eller sådan et eller andet, for så kan man gøre en lille smule. Så tænker det handler om at kontrollere noget, der er ukontrollerbart, og det fortæller om nogle af de forhold, man har levet under hver dag, fra man stod op til man gik i seng.

Louise Lindblad: Skal vi prøve at gå lidt videre.

Line Jandoria Jørgensen: Ja, det tør vi godt.

Louise Lindblad: Det kunne godt altså i princippet være lige her, han har gået?

Line Jandoria Jørgensen: Ja, det kunne det sagtens være. Nu melder sagnet jo intet om, hvad han har, hvad han har lavet i Oppe Sundby og hvad han skulle i Frederikssund. Jeg tænkte først, om han nok skulle ind med nogle varer til købstaden, men men savnet siger det ikke. Han bærer ikke på noget, og han kan bare sætte sig op på en hest og tage af sted. Så det er lidt mystisk, hvad han har lavet her, og det er også i nat, han drager afsted. Har han haft en hemmelig kæreste oppe i Sundby? Det er måske lidt spekulationer.

Louise Lindblad: Men i hvert fald så får han øje på den her hest, som græsser i grøfttekanten. Og hvad gør han, da han ser den?

Line Jandoria Jørgensen: Jamen, han tænker det var rigtig dejligt med en hest. Jeg gider ikke rigtig at gå hele vejen. Der er langt. Jeg vil gerne skåne mine ben, så han tænker: Jeg sætter mig op på den der hest, og så rider jeg ind til Frederikssund. Det sker der nok ikke noget ved, fordi hesten kan sikkert godt finde hjem igen, og så hopper han op på den her hest og rider af sted.

Louise Lindblad: Evald Tang Kristensen sidder over for meddeler Anna Stolpe. Han har travlt med at nedskrive hendes ord og vendinger nøje og præcist. Jeg forestiller mig, at Anna Stolpe holder en kort pause og kigger ud ad vinduet ud på landevejen, hvor mørket er ved at falde på. Hun tænder for tællelyset, der står på bordet foran dem, og så fortsætter hun sin fortælling: "Han

satte sig da op på den, og den tog af sted i fuld galop, men stødte så afskyelig, at han syntes tarmene skulle rystes ham ud af livet. Da han nu var rystet igennem en stund syntes han, at det kunne være nok, og desuden mente han, at han omtrent havde nået Frederikssund." Han er tydeligvis ikke klar over, hvad det er for en hest, han lige har sat sig op på. Hvad sker der, da han, da han rider afsted herved ad landevejen?

Line Jandoria Jørgensen: Ja det har du ret i. Det var han tydeligvis ikke. Så var han ikke sat op på denne hest, det er helt sikkert. Jamen, der sker det, at han simpelthen synes, at hesten rider så ujævnt og så voldsomt, at han beskriver det som om, at hans tarme er ved at blive rystet ud af kroppen på ham. Altså sådan virkelig? Det går stærkt i galop, men det er meget en meget voldsom oplevelse, så han rider ikke så frygtelig lang tid, før han må stoppe hesten igen og stige af, fordi det kan han slet ikke holde til.

Louise Lindblad: Nu har jeg redet en del år som yngre, og det bumper jo lidt. Man skal lige finde rytmen og sådan, men jeg har kun redet på heste med fire ben, så jeg kunne godt forestille mig, at hvis en hest manglede en ben, og at det så var ubehageligt at sidde på.

Line Jandoria Jørgensen: Lige præcis. Og jeg tror netop det er det der er hele humlen her, ikke. Det han mærker, det er simpelthen, at der er jo kun tre ben og det er klart det vil føles en kende anderledes og det tænker han ikke over på det tidspunkt. Han tænker bare hvad søren er det for en mystisk hest jeg har fået fat i? Og det er ikke rart. Så var det alligevel bedre at gå, selv om jeg er træt i mine ben. Og så tænker jeg nu stiger jeg af hesten, og i det øjeblik han prøver at svinge benet af, så opdager han at Det slet ikke er en hest, han sidder på. Han sidder på et hegn, altså et gærde. Og faktisk så sidder han det sted, hvor han hoppede på hesten. Meget mystisk.

Louise Lindblad: Anna Stolpe er nu nået til historiens afslutning. Jeg forestiller mig, at hun holder en kort kunstpause præcis samme sted, som hendes far altid gjorde det. Og så fortæller hun: "Han holdt da hesten an og stod af. Men da han skulle se sig om, sad han overskrævs på grøftegærdet på samme sted, hvor han havde truffet hesten, og den var forsvundet."

Louise Lindblad: Altså hvis vi hører sådan en haltende hest, hvad skal man så gøre?

Line Jandoria Jørgensen: Så skal man skynde sig at lukke øjnene og løbe sin vej. Så kan man måske undgå at se helhesten, fordi man mener at sagnet siger, at det, der er det afgørende, er, om du ser den her hest. Så hvis du er en af de meget få heldige, der når at høre den, før du ser den og stikker af, så kan du måske undgå denne her. Det er varsel om død og ulykke, som hesten bringer med sig.

Louise Lindblad: Den her mand, han har jo ikke bare set helhesten, han er også redet på den. Og nu sidder han så på det her rækværk?

Line Jandoria Jørgensen: Ja, lige præcis. Ja. Så ja, altså han har jo nok ikke undgået det. Han har selvfølgelig ikke set nok til at selv at forstå, at det er helhesten han har fat i. Men der er jo også bælgmørkt på sådan landevej midt om natten. Så nej, jeg tror ikke han undgår. Jeg tror desværre, at jeg ved, at det varsler død og ulykke enten for ham eller for nogen i hans slægt.

Louise Lindblad: Sagnet melder ikke noget om, hvordan det kommer til at gå ham efter det her møde?

Line Jandoria Jørgensen: Nej, det gør det ikke, så det er rent gætteri i forhold til, hvad vi ellers ved, at de sagn fortæller. Ja, det kan være at han er helt ekseptionel. Jeg tror også, at jeg har aldrig hørt om nogen, der red på helhesten før heller. Det er også virkelig usædvanligt.

Louise Lindblad: Det skiller sig lidt ud, det her sagn.

Line Jandoria Jørgensen: Det gør det nemlig på rigtig, rigtig mange måder. Hvad?

Louise Lindblad: Ved vi, hvorfor det lige præcis er en af en hesteskikkelse, som er blevet det her, som er blevet dødens sendebud?

Line Jandoria Jørgensen: Der er faktisk flere forskellige dyr, der på den måde at dødens sendebud, der snakker om gravso og sådan noget. Men, men hest... Altså jeg tænker der er flere forklaringer. Man havde en skik med, at man begravede en hest levende på en ny kirkegård, og det gjorde så den gik igen, kan man sige. Og den skik, den handler om, at man mente, at... Altså dels kunne det at begrave give offer på den måde, at hesten blev så et offer og ved at give et offer, så kunne man beskytte kirken og kirkegården mod onde kræfter og bringe held til stedet. En anden del af det siger også, at det faktisk betød uheld at være den første, der blev begravet på en ny kirkegård. Så for slægtninge til den første døde var det altså sådan en hvad skal man sige beskyttelse, hvis man først havde fået en hest begravet på kirkegården, for så var det ligesom hesten, det gik ud over.

Louise Lindblad: Var det en almindelig ting, kunne der ligger en hest begravet under den her kirke, vi står ved nu?

Line Jandoria Jørgensen: Altså i princippet ja. Ej, det er ikke sådan noget med, at ved hver eneste kirkegård, at der var begravet en hest, Det tror jeg måske er for meget at sige. Men det er heller ikke sådan noget med, at det kun er nogle meget få kirker. Så i princippet ja, det kunne der godt.

Louise Lindblad: Helhesten vil du som oftest møde i nærheden af en kirkegård. Ifølge folketroen er det nemlig her, at hesten i sin tid blev levende begravet. Ingen ønskede jo at blive begravet som den første på en helt nyopført kirkegård, så ifølge overleveringerne begravede man derfor først et dyr, som regel en levende hest, men først efter at have hugget det ene ben af den. På den måde kunne hesten jo ikke stikke af, og desuden ville den befinde sig et sted mellem liv og død.

Line Jandoria Jørgensen: Hel er jo det gamle nordiske dødsrige, så i navnet Helhesten ligger der, at det er en hest fra dødsriget. Ligesom på moderne, det vil sige et hestegenfærd for eksempel. Men det er lidt den samme mening, der ligger i det.

Louise Lindblad: Så har man forestillet sig, at den her hest kom fra det her dødsrige?

Line Jandoria Jørgensen: Ja, i virkeligheden har man nok forestillet sig, at hesten er på et eller andet mellemting mellem død og levende. Netop fordi man har begravet den levende, så er den fanget i det der limbo, kan man sige mellem død og liv og måske også netop derfor den går i igen, er et genfærd, og derfor den kan varsle om død, fordi den selv er fanget i det der frygtelige mellem noget.

Louise Lindblad: Det er vigtigt for mig at understrege, at jeg ved ikke, om Evald Tang Kristensen har oplevet det, vi hørte i introen, og om han har set en hel hest med sine egne øjne. Vi ved bare, at han ikke kun i løbet af sit liv hører og nedskriver de mange sagn fortællinger, der findes som varsler og genfærd, men at han også selv ser dem. Han uddyber det ikke nærmere, men vi ved jo desværre også, at døden er en nærværende skikkelse i Evald Tangs liv. Som ung mistede han hustruen Frederikke og deres søn i barselssengen. I februar 1899 mistede han datteren Sigyn, og nu kun 10 måneder senere ligger også hustruen Grethe derhjemme og er alvorligt syg. I julen 1899 er det meste af familien Tang Kristensen samlet i huset i Vejle. Evald er vendt hjem fra sin rejse for at være hos sin hustru, der nu ligger på sit dødsleje. Der findes et fotografi af det. Hun har et tæppe over skuldrene. Hendes kinder er indsunkne og hendes ansigt tyndt og blegt. Ved hendes side sidder Evald og ved fodenden datteren Frederikke. Tvillingepiger mangler på fotoet.

Louise Lindblad: Sigyn er den ene. Astrid kunne ikke få fri fra arbejde for at være hos sin døende mor. Som noget af det sidste skriver Evald et digt til Grethe: "Min kære hustru, du have nu tak for alle de år vi har levet sammen, vi i fulde 28 år har måttet så meget af livet smage, haft lykke med os og solskinsvejr, men også prøvet sorgtunge dage og lys i livet. Der var så lidt for dig, især i de første tider for børneflokkene du led og strid og rede fra dig til alle sider. På rejser var jeg i ugevis. I hjemmet var der jo strid og møjje kunne trange rum og kun liden søvn, ja, der var meget at gå og døje. Hav nu tak på denne dag, der som et mærke på rejsen sattes. Jeg ydede dig al min kærlighed, om end så meget der kunne fattes". Når Evald Tang Kristensen i sit efterskrift skriver, at han ikke betvivler, at der findes varsler og genfærd, og han selv har gjort bekendtskab med det, ved du så, hvad han taler om?

Line Jandoria Jørgensen: Nej, det gør jeg ikke. Ikke specifikt. Men Evald har jo heller ikke selv sluppet, kan man sige, for den slags tragedier i sit eget liv og i sin egen familie. Måske har han det helt tæt inde på kroppen på den måde. Måske mener, han har set en hel hest eller et andet vare. Måske har han bare hørt historier nok til at vide, at der er noget om det her.

Fortæller: Du har lyttet til historien om Helhesten, dødens sendebud, gengangeren med den haltende gang og de lysende røde øjne. Hel går omkring, sagde man i Sønderjylland i 1600-tallet, når en dødbringende pest bredte sig fra landsby til landsby. I 1800-tallet hærger epidemier af kolera, tyfus, difteritis og tuberkulose, som også kostede Evalds datter Sigyn livet. Døden er uhyggeligt nærværende. Og det bliver den endnu en gang i Evald Tang Kristensens liv, da han mister sin hustru Grethe. Nu skal han igen finde kursen i mørket.

Louise Lindblad: Obscuritas er produceret af Louise Lindblad for Vores Tid. Redaktør er Rikke Caroline Carlsen. De gamle viser, du hørte undervejs, sunget af Evald Tang Kristensens meddelere stammer fra Dansk Folkemindesamling, Det Kongelige Bibliotek.

Speaker1: Du har lyttet til en podcast fra Nationalmuseets mediehus Vores Tid. Følg os på Facebook og Instagram, så får du fascinerende historier og nyt om episoder fra vores mange podcast.

[Vores Tid – Nationalmuseets Mediehus](#)

[Obscuritas 5:5 Skyggelandet](#)

Produceret af Louise Lindblad for Vores Tid